

Kitap Değerlendirme

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti ve Kafkas İslam Ordusu (1918)

Azerbaijan Republic and
The Islamic Army of the Caucasus (1918)

Ahmet Saniç*

Kitabın adı: Azerbaycan Halk Cumhuriyeti ve Kafkas İslam Ordusu

Editörleri: Mehmet Rıhtım- Mehman Süleymanov

Yayımlayan: Qafqaz Üniversitesi, Kafkas Araştırmaları Enstitüsü - Bakü

Yayın yılı: 2008.

Sayfası: 696.

Rusya'da 1917 Ewkiminde meydana gelen Bolşevik Devrimi sonrasında 28 Mayıs 1918 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti kurulur. Oluşan siyasi boşluktan istifade eden Ermeniler, başta Bakü ve Karabağ olmak üzere Azerbaycan'ın muhtelif yerlerinde katliamlara girişerek, mümkün olduğunca geniş bir alanı ele geçirmeye çalışırlar. Bu elim faciadan mevcut şartlar altında kendi imkânları ile kurtulamayacaklarını gören Azerbaycan Türkleri Osmanlı Türkiyesi'ne acil yardım talebinde bulunurlar.

Azeri Türklerinin yok olma tehlikesi karşısında olduğunu anlayan Enver Paşa, ordu hazırlıkları için bir askeri heyeti Gence'ye gönderir. Ardından Kafkas İslam Ordusu adı verilen bir ordu bölgeye sevk edilir. Azerbaycanlı unsurlarla birleşen bu ordu ileri harekete geçerek Ağsu, Göyçay, Kürdemir ve Şamahı'da Bolşevik ve Ermeni kuvvetlerini bertaraf ederek, Ağustos başlarında Bakü'ye dayanır. Kırk beş gün devam eden kuşatma ve çarpışmalar sonucunda Kafkas İslam Ordusu, Ermeni, Bolşevik Rus ve İngilizlerden oluşan güçleri yenerek 15 Eylül 1918 de Bakü'yü kurtarır.

Beş aydan fazla süren ve binden fazla şehit verilen bu harekât neticesinde Azerbaycan tamamen kurtulur ve ülkenin siyasi ve toprak bütünlüğü temin edilir. Kafkas İslam Ordusu'nun bu harekâtının siyasi, askeri, içtimai vs. neticeleri olmuştur. Ancak en önemlisi kuşkusuz Azerbaycan Cumhuriyeti'nin devlet varlığıdır.

* Prof.Dr.,Kafkas Üniversitesi Rektörü, e-mail: rector@qafqaz.edu.az

Gazi

Akademik
Bakış

255

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010

ğının tesisi ve toprak bütünlüğünün temin edilmesidir. Bu harekât, Azerbaycan ve Türkiye halkları arasındaki kardeşlik ve güven duygularının sarsılmaz bir şekilde pekişmesini netice vermiştir. Hem Azerbaycan, hem de Türkiye açısından çok ehemmiyetli olan bu tarihi hadise, Sovyet rejimi tarafından kasıtlı bir şekilde değiştirilerek işgal hareketi olarak takdim edilmiştir. Azerbaycan'ın bağımsızlığını elde etmesi ile bu tarihi hadise yeniden hatırlanmış ve bazı eserler neşredilmiştir. Şehid olan askerlerimizin hatırasına Azerbaycan'ın muhtelif bölgelerinde abideler dikilmiştir. Ancak bu ehemmiyetli hadise şimdiye kadar gerektiği kadar incelenmemiş ve halka anlatılamamıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve Kafkas İslam Ordusu'nun Azerbaycan'daki kahramanlık destanının 90. yılı münasebeti ile bu hadisenin araştırılması ve hem Türkiye hem de Azerbaycan Türklerine gereğince tanıtılması lüzumunu hisseden Qafqaz Üniversitesi aynı zamanda şehit ve gazilerimize olan vefa borcunu yerine getirmek istemiştir. Kafkas Türk-İslam Ordusu'nun Azerbaycan ve Kafkaslardaki faaliyetlerini araştırarak kaynaklar, belgeler, hatıralar ve haritalarla tarihi, içtimai siyasi ve diğer açılardan sebep ve sonuçlarını ortaya koymak, Türkiye-Azerbaycan kardeşliğini belgelemek, "iki devlet bir millet" olgusunu güçlendirmek elzemdir. Bu düşünce ile yola çıkan Kafkaslı ilim adamları tarafından başlatılan bu araştırmada, önce bir bilim heyeti tarafından eserde yer alması gereken konular tespit edilir. Daha sonra sahasında mütehassıs Azerbaycanlı ve Türkiyeli ilim adamları bulunarak çalışmalar başlatılır ve konular yazdırılır.

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti ve Kafkas İslam Ordusu (1918) adı ile Azerbaycan Türkçesinde Bakü'de yayınlanan bu eserde; Kafkas İslam Ordusu'nun Azerbaycan ve Kafkaslardaki faaliyetleri tarihi, içtimai-siyasi, kültürel açılardan sebep ve neticeleri ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Konu bilimsel ve objektif olarak incelenmiş, hadise, başından sonuna kadar kronolojik sisteme göre tertip edilerek ortaya konmuştur. 696 sayfa hacmindeki eser dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, I. Dünya Savaşı sürecinde gelişen hadiseler, büyük devletlerin Osmanlı, İngiltere, Sovyet Rusya'sı ve Almanya'nın bölge ile alakalı takip ettikleri politikalara ve askeri-siyasi gelişmelere, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ve Ermenilerin Azerbaycan'ı tamamen ele geçirmek için yaptıkları katliamlara ayrılarak Kafkas İslam Ordusu'nun Azerbaycan harekâtını oluşturan şartlara yer verilmiştir.

İkinci bölüm, harekâtın tamamen askeri safhasına ayrılmıştır. Kafkas İslam Ordusu'nun kuruluşu, harekâtı, çarpışmaları, Bakü'nün alınması, ardından Dağıstan ve Karabağ harekâtına ayrılmıştır.

Üçüncü bölümde, Kafkas İslam Ordusu ile alakalı bilgiler, belgeler ve yansımalar verilmiştir. Bu bölümde Nuri Paşa'nın hareket hakkındaki raporu, İngiliz-

Gazi

lerin Türk ordusu hakkındaki raporu, devrin basınında ve Azerbaycan edebiyatında hadisenin akisleri ile Azerbaycan Tarih müzesindeki Türk Ordusu'na ait eşyalarla alakalı makaleler almaktadır.

Dördüncü bölüm eklerden oluşmaktadır. Azerbaycan hükümeti ile Osmanlı Devleti arasında yapılan anlaşmaların orijinallerinin fotoğrafları ve transkriptleri, şehitlerimizin Genel Kurmay Arşivi'nde bulunan listesi, harekât haritaları ve hadise ile alakalı fotoğraflar bulunmaktadır.

Mehmet Rıhtım ve Mehman Süleymanov'un editörlüğünde hazırlanan ve büyük bir gayretin ve özverinin mahsulü olduğu muhtevasından ve hacminden anlaşılan bu değerli eser, konu ile ilgilenenler için de bir kaynak eser mahiyetindedir. Kitabın Türkiye Türkçesi'ndeki versiyonunun da artık basılma aşamasına gelmiş olması, bu konuyu araştıranlar için sevindirici bir haberdur.

Kafkas Araştırmaları Enstitüsü bu değerli çalışma ile yetinmemiş ve aynı konuda üç eser daha neşretmiştir. Rüştü Bey'in raporlarından oluşan "Bakü Yollarında", Mehman Süleymanov'un "Nuri Paşa" ve M.Rıhtım ile Minehanım Tekleli'nin "Kafkas İslam Ordusu Kronolojisi" ile seri tamamlanmıştır. Enstitü Müdürü M.Rıhtım'ın, sadece bu kitapla değil, bu alanda gösterdiği özverili ve gayretli çalışmaları, taktire şayandır. Şüphesiz bu konu ile alakalı yapacak daha çok şey vardır. Bu çalışmalar bundan sonra da sürecektir. Qafqaz Üniversitesi Kafkas Araştırmaları Enstitüsü, bu konunun yanında Azerbaycan-Türkiye ortak tarih ve kültür sahasındaki çalışmalarına ve neşirlerine devam edecektir. Azerbaycan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin akli, ilmi ve tarihi zemine sağlam bir şekilde oturtulması ülkelerimiz arasındaki ilişkilerin sağlıklı olarak devam etmesi açısından bu hadisenin ifade ettiği mananın bilinmesi önem arz etmektedir. Bu tarihi hadisenin bizlere verdiği dersler doğru okunmalı, birbirimize daima muhtaç olduğumuz unutulmamalıdır.

Bizlere düşen vazife, tarihi unutmamak, Azerbaycan uğrunda canını feda eden şehitlerimizi ve gazilerimizi anarken, onları Azerbaycan'a götüren saikleri doğru okumak ve doğru anlamaktır.

Gazi

Akademik
Bakış

257

Cilt 3 Sayı 6
Yaz 2010